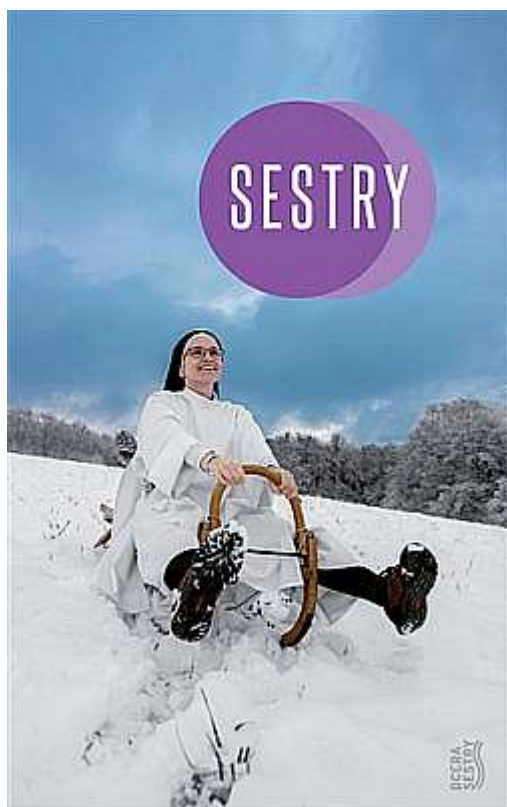

Na pultech civilních knihkupectví najdeme literární dokument o řádových sestrách

Autorka Kamila Hladká, ilustrace a foto Jan Čága

I nevěřícího laika zaujme, že se některým říká "křížovky" a jiným "vincentky". Samy ale prý nemají rády slovo "jeptiška", jak vysvětluje Kamila Hladká, která v uplynulém roce několik milosrdných sester zpovídala. Co je pro řeholnice rekreace? Kam jezdí nejčastěji na dovolenou? A má vůbec jejich hábit kapsy?

Zajímalo řádové sestry, jestli jste sama věřící?

Mě se na to žádná nezeptala ani předem, ani v průběhu rozhovorů. A nijak mě nelustrovaly, i když jsem se jich často ptala na věci, které se toho týkají: třeba jak berou, když jsou nevěřící jejich klienti nebo pacienti – ony často pracují ve zdravotnictví a sociálních službách. Řeholnice ale tohle neposuzují a nikoho nehodnotí, což pro mě bylo velmi inspirativní. Už proto, že ony samy jsou se společnostmi konfrontovány neustále. Pokud nejsou ve striktně kontemplativním řádu, pak v kontaktu s lidmi jsou, i když my si jich často nevšímáme, nebo naopak všímáme až moc. Nejsou za zdmi klášterů. Takže ony se mě sice neptaly, jestli jsem věřící, ale myslím, že si možná přečetly nějaké rozhovory a všímaly si toho, co dělám. Setkala jsem se s kongregací, kde dodržují celodenní mlčenlivost i v běžném provozu a mluví jen dvakrát denně při takzvané rekreaci.

V čem je komunikace s nimi jiná?

Nenechají se od rána do večera masírovat médii a nesou si v sobě spoustu dějinných zkušeností, které jim přinášejí nadhled. Od začátku bylo jasné, že se nezabývají malichernostmi a jsou velmi úsporné, takže jsem se v jejich prostředí cítila i dobře. Vzhledem ke covidu a omezením jsem natáčela jiným postupem a

byla moc ráda, že mě k sobě pustily a že o to stály. Ony si nelehký úděl řeholnic, který je ve 20. století několikrát zasáhl, i prakticky připomínají. A pak samozřejmě mají Boha a ten je odpovědí a pomocí v leččem. Mně imponovala moudrost té sestry, která v knize vysvětluje, že poruší pravidlo pátečního půstu v případě, že by maso musela jinak s polévkou vyhodit... Ano, to říkala Kristína, která je vincentka. Žádná prázdná gesta, ale žité křesťanství. Já jsem k nim od začátku byla upřímná a nic nestrojila, protože mám zkušenost, že takhle si můžeme ušetřit nesoulad i práci. Takže jsem jim rovnou řekla, že nechystám náboženskou knížku, jež bude primárně v knihkupectvích s náboženskými knihami. Téma jsem chtěla představit co nejcivilněji, a myslím, že nebyly ani překvapené, když jsme moc nemluvily o Bohu. Díky tomu, že mají nadhled, byl pro mě rok strávený s nimi osvěžující.

Když jste zmiňovala záměr udělat knihu rozhovorů s řádovými sestrami, říkala jste, že byste ráda odstranila zkreslené představy o jejich životě. V čem se tedy veřejnost u řádových sester plete?

Co se týče řeholního světa, myslím, že jedna z těch obecně zažitých představ "civila" – jako o státních někdy říkají řeholnice – je, že řádová sestra je nešťastná holka, kterou zklamal kluk a která se utekla schovat do kláštera, kde to teď nějak vydrží. Další klišé je, že jsou to podivínky nebo že jsou jedna jako druhá, procházejí se celý den se sepjatýma rukama, zatímco jim chodí na účet peníze někde z Vatikánu. Přitom každá je nějak jedinečná a má i svoje individuální koníčky a zájmy. I když to lidem zvenku nemusí připadat jasné, vedou plný život, třebaže může být – úplně stejně jako náš – prostoupen různými pochybnostmi a úzkostmi. Obecně platí, že všichni býváme zatíženi představami o něčem, o čem víme málo nebo nic, je to tak asi přirozené. Smutné je, když s tím špatně pracujeme.

Vy jste naznačila, že jim je slovo jeptiška nepřijemné...

Třebaže původ toho výrazu – pochází ze slova abatýše – v sobě nic negativního nenes, musel pro ně získat nějaké špatné souvislosti, snad i vlivem literatury a umění, protože ho skutečně některé vnímají hanlivě. Možná to pochází už z osvícenství od Diderota, který napsal k řeholnicím velmi kritický román Jeptiška. Ale ptala jsem se jich na to a skutečně to tak vnímají. Zároveň si ovšem uvědomují, že lidé ani jiné slovo pro ně kolikrát nemají po ruce.

Jak jste řádové sestry sháněla a kontaktovala?

Nejdříve jsem se dlouho jen chystala, četla si církevní dějiny, o světě řeholnic a jejich historii, perzekuci, sháněla i jejich osobní příběhy, až se stalo, že na mě tady u nás na vesnici přes ulici zavolala jedna známá: "Kamilko, mám pro vás jednu řeholnici!" Ona totiž ve vašem časopise četla, že takové téma chystám! A dala mi kontakt na první sestru, Kristínu, která slouží na onkologii na

Žlutém kopci (Masarykův onkologický ústav v Brně, pozn. red.), a že prý už je to domluvené. Pak už to šlo, některé komunity jsem oslovovala e-mailem, kde jsem svůj záměr vysvětlila. Nejtěžší bylo najít sestru, která byla v 50. letech vězněná – skoro jsem si neuměla představit, jaké by to bylo, kdyby v knize nebyla. Nakonec mi pomohli v Konferenci vyšších představených ženských řeholí, jež kongregace, řády a společenství pod sebou soustřeďuje, a díky ní jsem se setkala s 86letou sestrou Bernadettou z řádu boromejek (Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, pozn. red.).

Zároveň v knize máte i mnohem mladší sestry...

Ty dnes také není jednoduché najít, asi proto, že se věkově všechno posouvá. Když se třeba před 40 lety holky úplně normálně vdávaly v 18 letech, pak podobně před nějakými 80 lety přicházely do řádu ještě mladičké, ani jim 18 nebylo. I tahle věková hranice se dnes posouvá a nejmladší řeholní sestra, se kterou jsem mluvila, je 29letá Vincenta z brněnských dominikánek, a ještě nemá po doživotních slibech (veřejné prohlášení o životě v chudobě, sexuální zdrženlivosti a poslušnosti, jímž se definitivně stávají plnohodnotnými řeholicemi, pozn. red.).

Kolik je vlastně u nás řeholních sester?

V roce 2019 jich bylo v České republice přes tisíc, existuje tu kolem 60 řádů, kongregací a společenství, které jsou asi na 160 místech v republice. Mužských řeholníků je přibližně o třetinu méně. Struktura těch řádů je pevně daná, má vlastní ekonomiku a systémy a jako jedna ze složek církve je na ní závislá částečně. Každá komunita řeholnic má svoji představenou, nad ní je generální představená, jež je hlavní pro všechny komunity v České republice a případně i pro celý svět, pokud mají komunity i tam.

Stalo se vám při rozhovorech, že jste se na něco chtěla zeptat, ale styděla jste se nebo nevěděla, jak na to?

Doufám, že to nevyzní divně, ale vůbec ne. Jakmile jsem měla pocit, že jsem v rozhovoru splnila základní informativní složku, většinou jsme hned šly do přátelské a otevřené roviny a bavily se o věcech, o kterých by mě vůbec nenapadlo, že bych mohla s řeholicí mluvit. Nestalo se, že bych se styděla na něco zeptat. Někdy je překvapily otázky ke vztahovým věcem, ale to se týkalo spíš rodiny nebo toho, z jakého pocházejí prostředí, někdy třeba detaily týkající se toho, kdy měly poprvé zmrzlinu. Protože si uvědomuji, že téma řádových sester je vnímáno jako kontroverzní, cítila jsem určitý ostych, jestli je něčemu nevystavuju. Jak se samy nikam nikdy necpou, o to víc jsem si vážila toho, když mi řekly, že jsou rády, že jsem přišla, a že jsou rády, že to někoho zajímá.

Mluvíte o nich hodně obdivně...

Já bych je nechtěla glorifikovat, protože bych ráda ukázala jejich lidskost a to, že jsou to normální ženské. Myslím, že se jim neprávem přisuzuje takové klíše, že jsou zkostnatělé, protože ženství bývá často vysvětlováno ve spojení s mužem a mateřstvím, tedy že žena se rozvíjí tím, jestli má partnera. Ony jsou ale velice jemné, řeší často otázky velice ženské a jejich vztah ke Kristu je také velice partnerský. Jsou vnímavé, citlivé a někdy až mateřsky laskavé. Mnohokrát jsem přemýšlela, jestli volba téhle životní cesty je slabost, nebo síla. Když si vyberete cestu a jdete si po ní i přes příkoří, jaká se jim ze strany společnosti stávají, uvědomíte si, že láska má spoustu podob, a že když je ryzí, pak je velkým hybatelem.

A ony mají s veřejností špatné zkušenosti?

Například Vincenta, která je velmi vzdělaná, inteligentní a pracuje v muzeu, mi vyprávěla, že když ji o něco odborníci žádají e-mailem, všechno funguje, než dojde k osobnímu kontaktu a oni zjistí, že si psali s řádovou sestrou. Potom se raději dívají jinam a chtěli by to projednávat s někým jiným. Sestry měly pocit, že je okolí považuje za podivínky, že jsou pro spoustu lidí jiné, podobně jako třeba lidé bez domova nebo Vietnamci, a někdy je pro ně těžké, když na ně lidé ošklivě pořvávají. Já bych vlastně ráda knihou upozornila na nedostatek tolerance k jinakosti. Přiměla mě k tomu právě sestra Vincenta, když mi popisovala tyhle pocity.

Hodně příběhů je i o tom, jak se o rozhodnutí vstoupit do řádu bály říct doma...

Pochopitelně to měly jednodušší sestry, které byly z věřících rodin a z více dětí, ale narazila jsem i na extrém, kdy otec svou dceru po vstupu do řádu zapověděl. A potom, když byla vězněná, jí řekl, že si za to může sama. Nakonec ji přijal až jako starý člověk, a ona i za to byla velice ráda, a když o tom mluvila, ještě i dnes skoro plakala. Setkala jsem se s případy, kdy řeholnice od vstupu do řádu až do splnění věčných slibů, což trvalo deset let, nesměla domů v hábitu a v rodině to bylo tabu.

Dá se říct, že něco v životě postrádají?

Rozhodně nemluvily o tom, že by se pořád měly skvěle. Otevřeně říkají, že nějaká jejich spolusestra odešla, a uvádějí, že si třeba i poplakaly. Několikrát svoji situaci přirovnávají k manželství, jak si ho představují, tedy že to vždycky není krásné. Lidé si často myslí, že nejzásadnější je pro ně deficit intimity, ale jedna sestra i v té knize zmiňuje, že vstup do řádu neznamena, že se vůči zbytku světa stanou imunními – říkaly, že se i zamilovávají nebo zamilovávaly. Mnohem více než s nedostatkem intimity bych ale řekla, že bojují s určitou poslušností. Když žijete v běžném manželství, většinou máte jednoho partnera a děti, jich ale

pohromadě bydlí třeba patnáct, nebo u boromejek, kterých je hodně, klidně i třicet. A ony se musejí nějak domluvit na spoustě věcí, a i když by si třeba chtěly některé věci dělat po svém, představená tam má poslední slovo. Další věc je konzumní společnost. Ony neběhají z řetězce Reserved do H&M, ale také chodí do obchodů a konzumní společnost na ně útočí jako na každého. Jedna mi říkala, že je v tomhle až nepokorná a má ráda voňavky. Přitom je neuvěřitelně skromná a tu lidskost to jen podtrhuje.

Je rozdíl mezi novickou a kandidátkou?

Těch stupňů je několik a v řádech se to různí, ale kandidátka je obecně dívka, která se pro cestu řeholnice rozhoduje, v určité fázi bydlí ještě doma a dojíždí do kláštera na konzultace. Potom třeba v klášteře bydlí, ale má ještě svoje peníze, chodí do civilního zaměstnání a má svoje oblečení a může kdykoliv kamkoliv odjet. Ta kandidatura obvykle trvá jeden nebo dva roky a pak následuje obláčka, kdy si obléká bílé šaty jako nevěsta Kristova, má i závoj, věneček a kytičku a během obřadu se stává novickou. Pak oblékne roucho, jež při tom aktu dostává, a začíná období, kdy se připravuje na životní cestu řeholnice, takzvaný juniorát, a pak skládá věčné neboli doživotní sliby, které se obnovují. Od začátku do věčných slibů ten postup trvá 7 až 10 let, tak, aby uběhlo dost času na pomnutí počátečního nadšení, aby měla třeba i šanci si uvědomit, že to není cesta pro ni, a podobně.

Za jakých okolností můžou řeholnice i po věčných slibech řád opustit?

Ony říkají, že do těch věčných slibů může dívka odejít kdykoliv. Pokud má po věčných slibech, pak může odejít také, jen žádají Vatikán o dispens (udělení výjimky, pozn. red.). Ony si dost zakládají na tom, že jsme svobodní lidé, a nebudou nikoho někde držet násilím. Vlastně všechny říkaly, že celý postup formace a přijímání je založený na dobrovolnosti.

Jak se ženské řeholnické řády vlastně dělí?

Asi hlavní dělení je na kontemplativně činné a kontemplativní. Komunikování s Bohem – kontempace – je tedy vždy přítomné. Ale tím činné se myslí, že tyto sestry se také zapojují do společnosti. Nejčastěji tedy pracují ve školství, zdravotnictví, sociálních službách, hospicích, ale i ve věznicích, anebo mají vlastní dílo – to znamená, že spravují nemocnici, školu, školku, ale třeba také vydavatelství nebo cukrárny. To dílo u kontemplativních řádů pak může znamenat, že vyrábějí třeba v kláštěrech sušenky nebo vyšívají. Těch činných je většina, patří sem dominikánky, boromejky, Těšitelky Božského Srdce Ježíšova, františkánky, voršilký, Dcery Božské lásky, Kongregace Milosrdných sester svatého Kříže, cisterciáčky... Jsou jich vážně desítky. Pomáháme lidem v nouzi, ta nesouvisí jen s penězi, říkají boromejky.

Kdo má rád češtinu, asi ocení, že jedněm se říká "křížovky" a jiným zas "vincentky"...

Ano, ty vincentky se jmenují podle svého francouzského zakladatele, a mají mimochodem status společenství, není to tedy řád ani kongregace. Ony se odlišují tím, že například nemají ani obláčku – tedy ten obřad, při němž si řeholnice slavnostně poprvé obléká hábit jako nevěsta –, ani klášter. Snaží se od všeho oprostit, aby jim zůstala hlavní jejich služba. ("Křížovky" jsou zase Milosrdné sestry svatého Kříže, pozn. red.)

Mluvily jste i o tom, že sester ubývá? Prý se řeholnice v Česku kvůli nedostatku novicetek doplňují o sestry z Afriky.

Určitě to vnímají a myslím, že vždycky, když přichází nová dívka, mají z toho o to větší radost, včetně těch nejstarších. I jejich prostředí se vyvíjí a hledá nové cesty, jak oslovit dívky, které v sobě mají "volání" nebo puzení k téhle životní cestě, přes různé virtuální kanály. S jedněmi jsem třeba pekla koláče a přišlo mi vtipné, když říkaly, že fotky z pečení použijí na propagaci pro získání nových sester. Myslím ale, že i dnes se najdou dívky, jež nepotřebují modernizovat klášterní prostředí a bude jim konvenovat to tradiční – tedy i dodržování mlčenlivosti mezi kamennými zdmi. Jiné mladé dívky, když má svoje koníčky a chce si třeba zajít do kina, zas může vyhovovat progresivnější prostředí, které je jejím zálibám otevřené, a bude si vybírat podle toho.

Zmínila jste, že novicky "ještě" mají svoje peníze. Můžete vysvětlit, kdy o ně přijdou?

Už v té fázi, kdy novicka dostane řádový oděv a nevykonává ještě civilní zaměstnání (ale třeba rok se stará o starší sestry), mají sestry peníze společné. Ony pak o společném majetku i penězích rozhodují společně, podobně jako je to myslím i v některých rodinách.

Má jejich hábit vůbec kapsy?

Oděvy mají v řádech různé a jedna sestra mi třeba ukazovala výšivku, podle které se pozná, komu oblečení patří, když se vypere. Hábit se – alespoň v některých společenstvích – hodně zjednodušuje. Někde už ani není nebo sestry mají den, kdy si ho neberou. Na dovolenou si ho třeba také neberou. A pak jsou i takové, u nichž se oblečení nezměnilo od druhého vatikánského koncilu v 60. letech. Většina hábitů kapsu má, a některé sestry nosí i malou kabelku na mobil, klíče a kapesníky, aby v něm složitě nehledaly.

Kam vlastně rády jezdí na dovolenou?

Na tohle zrovna jsem se ptala úplně všech a bylo to různé. Když mají dovolenou společnou, pak často jezdí po svatých místech nebo navštěvují místa spojená s životem jejich zakladatelů. Když mají čistě tu svoji, většinou ji tráví s rodinou – pokud to jde, jedou k rodičům tam, odkud pocházejí, nebo třeba k sourozencům. Ale mají rády i individuální cestování, jedna z těch mladších sester, které mám v knize, má třeba v oblíbě vysídlenou krajinu a ráda se spolusestrou jezdí například do Středohoří a okolo Mostu, kde prolézají různá opuštěná místa.

A ty starší sestry, jež zažily v 50. letech internaci a perzekuci? Jak o tom mluvily?

Některé ty hrůzy naší minulosti jsem měla načtené předem a musela jsem se sama hlídat, abych je nenutila k nějakým negativním soudům. Ale těch ony jsou skutečně prosté. Často jsou moudré a racionální. Minulost přijímají s pokorou a lidsky a myslím, že vůči zlu jsou mnohem shovívavější, než bych asi uměla být já. Zároveň třeba sestra Bernadetta byla ráda, když byla v 90. letech rehabilitovaná, a ukazovala mi dokumenty, které se toho týkaly. Její postoj byl vlastně prostý: "Nezlobím se na ně, odpustila jsem jim ze srdce, byla jsem rehabilitovaná."

Jak důležitá je pro ně mlčenlivost? To se také liší řád od řádu?

Setkala jsem se s kongregací, kde dodržují celodenní mlčenlivost i v běžném provozu a mluví jen dvakrát denně při takzvané rekreaci, která je společná a trvá každý den dvakrát 30 minut. Obecně myslím, že pro velkou část téhle komunity platí, že do snídaně se pozdraví jenom úklonem, protože do snídaně jsou ranní modlitby, a mlčenlivost je stejně důležitá jako další pravidla řádu, čistota nebo poslušnost. Má sloužit k jakémusi usebrání a ztišení – ony nechtějí zbytečnou řeč odvádět pozornost od toho hlavního, což je v jejich případě spojení s Bohem. Nepotkala jsem se také s řeholnicí, která by jen tak něco vykládala nebo přeskakovala z tématu na téma. Jinak když v 21. století pracují s lidmi, nemůžou si absolutní mlčenlivost dovolit – vždyť jednají s příbuznými svých pacientů, s nadřízenou nebo v rámci provozu třeba s uklízečkami. Také jsou velice úsporné v elektronické komunikaci.

Jedna sestra říká, že v posledních minutách člověka jde o vztahy. Myslíte, že díky své praxi vědí, o co v životě skutečně jde?

Tohle rozhodně přispívá k jakési jejich auře a k tomu, jak na mě působily. Ony jsou zakladatelky hospicové péče, což je něco, co se týká každého z nás, jelikož smrt je něco, co nás přesahuje. A řeholnice, která u toho stojí a v posledních dnech nebo týdnech toho člověka vyprovází a drží ho za ruku, se mu snaží pomoci radou, aby si právě svoje vztahy urovnal.

Ve fotografickém doprovodu vaší knihy jedna sestra umírajícího pacienta objímala...

Něco podobného znám i ze svého života. Když jsem se starala o svoji babičku, také jsem ji hladila a líbala. Takhle člověk někdy může nahradit, co jinde postrádá, a sestry jsou v tomhle velmi kontaktní a vnímavé. A nemají problém s tím, člověka upoutaného na lůžko třeba přebalovat, což také každý nezvládne. Jedna sestra, jež sice není v knize, ale jsem s ní v kontaktu, je například celý covidový rok ve styku s pacienty, protože prostě chce.

Řekla byste, že vás ten rok s milosrdnými sestrami nějak změnil?

Když si na vás někdo udělá čas a otevře se vám, pak si toho vážíte, a já se rozhodně při takových rozhovorech dozvěděla mnohé sama o sobě. Kolikrát jsem nemyslela ani na čtenáře, ani na knížku a kladla si důležité otázky o vlastním životě. Mám už delší dobu sklony k minimalismu, ale díky řeholnicím si zřetelněji uvědomuji, jak většina z nás pořád něco kupuje a shromažďuje zbytečně. Zvykli jsme si vybírat ze 150 věcí v ledničce a sledovat zprávy odevšad. Pořád reagujeme na něco z vnějšku, jako by člověk utíkal sám od sebe a bál se, že když nebude nic kupovat, poslouchat a nebude vědět, co se stalo na zpravodajském webu za poslední hodinu, uslyší, co si nosí uvnitř, a nějak se toho snad lekne. Takže mě to navedlo na cestu: čím míň mám, tím více jsem schopna napojit se sama na sebe. A nakonec i na toho druhého, který mi za to stojí.

"Ani v rámci komunity si nehrajeme na představené jako na nějaké vládkyně, návštěva by vlastně neměla ani zaregistrovat, která z nás je představená," říká sestra Lucie. Působí na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, jako proděkanka.

"Už jsem stará a modlím se každý den, abych šla k Pánu Bohu," svěřila se 93letá sestra Monika z Vysočiny. "Musíme ale počkat, až nás povolá, nedá se nic dělat. Ne, já se vůbec nebojím. Bude to krásné." V listopadu 2020 se jí přání splnilo.

"Řeholnice taky někdy dře, někdy má pochybnosti a zažívá temnotu. Nezáleží na tom, jaký máme momentální vztah s Pánem Bohem, jestli pociťujeme krizi, nebo jsme v pohodě, ale myslím, že nejdůležitější je věrnost," říká sestra Vilma, při péči v domově důchodců.